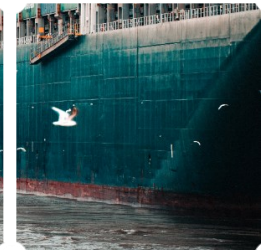
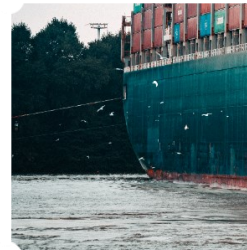

2023 - III

Sektörel Güncel Gelişmeler

Türkiye İş Bankası

İktisadi Araştırmalar Bölümü

İçindekiler

Enerji

3

İnşaat ve Konut

5

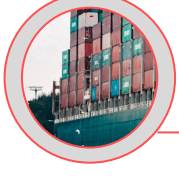
Otomotiv

7

Demir Çelik

9

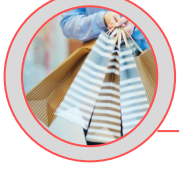
Lojistik

11

Tekstil ve Hazır Giyim

13

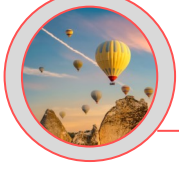
Perakende

15

Beyaz Eşya

17

Turizm

19

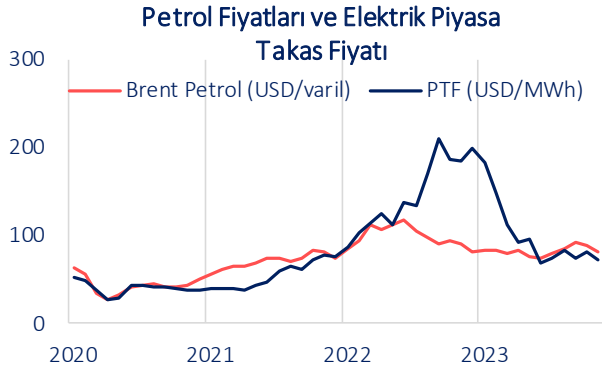
Tarım

21

Elektrik Üretimi (yıllık % değişim)		Elektrik Tüketici Fiyatı (yıllık % değişim)		Elektrik Üretici Fiyatı (yıllık % değişim)		Küresel Enerji Fiyatları (yıllık % değişim)	
2022	-2,2	2022	99,7	2022	349,0	2022	115,5
2023 Ç2	-3,4	2023 Ç2	-8,7	2023 Ç2	14,3	2023 Ç2	-38,5
2023 Ç3	4,6 ✓	2023 Ç3	-28,5 ✓	2023 Ç3	-14,4 ✓	2023 Ç3	-34,9 ✓

Rusya ve Suudi Arabistan'ın petrol arzında yaptıkları kesintiler yılın üçüncü çeyreğinde fiyatlar üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmuştur. Ekim ayı ile birlikte Orta Doğu'da artan jeopolitik gerilim de enerji sektörü görünümü üzerindeki riskleri artırmıştır. Savaşın başlamasının ardından 20 Ekim'de gün içinde 93,8 USD'ye kadar çıkan Brent türü petrolün varil fiyatı ilerleyen dönemde çatışmanın başka ülkelere yayılmayacağı beklentisinin güçlenmesiyle gerileme imkânı bulunmuş ve 22 Kasım'da 82 USD seviyesinde gerçekleşmiştir.

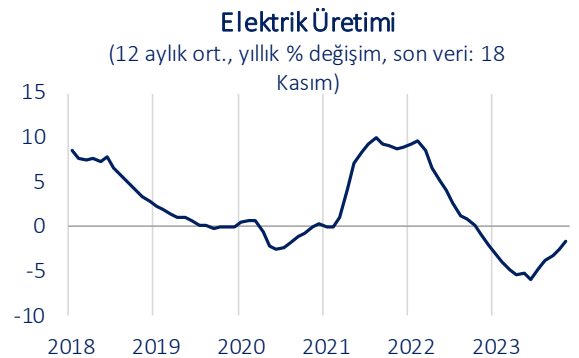
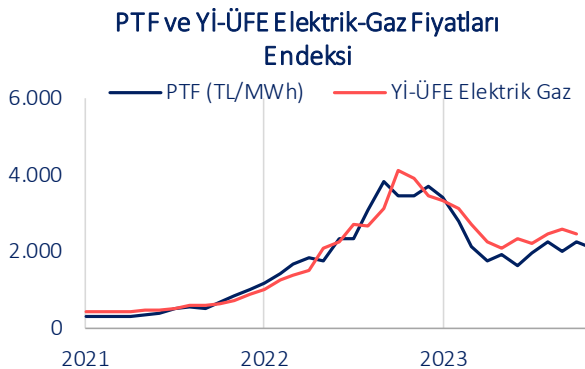
Dünya Bankası, Ekim ayının son günlerinde yayımladığı Emtia Piyasaları Görünümü raporunda Orta Doğu'daki gerilimin yükselmediği baz senaryoda 2024 yılında Brent türü petrol fiyatı ortalamasının 81 USD/varil olacağını öngörmüştür. Dünya Bankası'nın diğer enerji emtialarıyla ilgili 2024 tahminleri de ılımlı bir seyir beklentisine işaret etmektedir. Petrol fiyatları üzerindeki yukarı yönlü risklere rağmen zayıf iktisadi faaliyetin de etkisiyle enerji fiyatlarında yıllık bazda gerileme eğilimi sürmektedir. Öte yandan, yurt içinde Ekim ayında sanayinin kullandığı doğalgaz ve elektrik fiyatlarında yeni artışlara gidilmiştir.

Dünya Bankası Tahminleri	Eki.2023		Nis.2023		
	2022	2023	2024	2023	2024
Petrol (Brent, USD/varil)	100	84	81	84	86
Doğal Gaz (Avrupa, USD/mbtu)	40	13	13	19	17
Doğal Gaz (ABD, USD/mbtu)	6	3	3	3	4
LNG (Japonya, USD/mbtu)	18	14	13	18	16
Kömür (Avustralya, USD/ton)	345	175	130	200	155

Azami Uzlaştırma Fiyat mekanizmasının Ekim ayında sona ermiş olması nedeniyle önümüzdeki dönemde fiyatlarda yukarı yönlü düzeltmelerin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. EPDK Başkanı Mustafa Yılmaz, 18 ay boyunca yürürlükte kalan AUF mekanizması ile nihai elektrik faturalarında kullanıcılar açısından toplam 220 milyar TL civarında kazanılan bir maliyetin söz konusu olduğunu ifade etmiştir.

Yılın ilk yarısında yıllık bazda gerileme eğiliminde olan elektrik üretiminde Temmuz ayından itibaren artış izlenmiştir. 12 aylık ortalama verilerle elektrik üretiminin yıllık değişimlerine bakıldığında da kısmi toparlanma gözlenmiştir.

Yenilenebilir enerji yatırımları haberleri sektöre dair olumlu gelişmeler arasında yer almaya devam etmektedir. Yabancı yatırımların daha fazla odağında olduğu izlenen depolamalı yenilenebilir enerji santrallerinin gelişim ivmesi bu noktada önem taşımaktadır. 2023-2028 dönemi için TEİAŞ tarafından ilan edilen bağlanabilir kapasitenin tamamı için 260 bin MW civarında 5.968 depolamalı rüzgar ve güneş ön lisans başvurusu alınmıştır. Hali hazırda kabul edilen ön lisans başvuruları ile ilk etapta 35 milyar USD'lik bir yatırımın hayata geçmesi beklenmektedir.

Yeni yasama dönemi itibarıyla Meclis'te görüşülmesi beklenen İklim Kanunu tasarısında yenilenebilir enerjinin desteklenmesi ve emisyon ticareti gibi konularda nasıl bir yol çizileceği takip edilecektir. Geçtiğimiz günlerde EPDK'nın emisyon ticareti kapsamında tahsisatların dağıtımının ve alım-satımının gerçekleştirileceği karbon piyasalarının kurulmasına ve işletilmesine dair usul ve esasların belirlendiği Karbon Piyasalarının İşletilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı'nı kamuoyuyla paylaşması karbon piyasalarının inşası sürecine ilişkin olumlu bir gelişme olarak kayda geçmiştir.

12. Kalkınma Planı'nda enerji sektörüne yönelik kapsamlı hedefler belirlenmiştir. 2028'e kadar elektrikte kurulu gücün %27 artışla 136 bin MW'a çıkması hedeflenirken, bu hedefin yenilenebilir kaynaklar ağırlıklı olmak üzere yerli kaynaklardaki artışla yakalanması amaçlanmaktadır. Akkuyu Nükleer Güç Santralinin tam kapasite devreye alınmasının hedeflendiği bu süreçte santralin tamamen faaliyete geçtiğinde ülkenin yıllık toplam elektrik ihtiyacının %10'unu karşılayacağı öngörülmektedir. Bunların yanı sıra 12. Kalkınma Planı'nda yer altı doğal gaz depolama kapasitesi artışından ve enerji verimliliğinden sağlanacak tasarrufa ilişkin de hedefler belirlenmiştir.

12. Kalkınma Planı Hedefleri	2022	2023	2028	2023-2028 yıllık ort. büyüme tahmini	2018-2022 yıllık ort. büyüme
Elektrik Enerjisi Talebi (TWh)	331	325	430	5,8	2,1
Elektrik Kurulu Gücü (MW)	103.809	106.800	136.000	5,0	4,1
Rüzgâr Kurulu Gücü (MW)	11.396	11.700	18.000	9,0	12,9
% pay	11,0	11,0	13,2	-	-
Güneş Kurulu Gücü (MW)	9.425	11.350	30.000	21,5	16,8
% pay	9,1	10,6	22,1	-	-
Yenilenebilir Kaynakların Elektrik Üretimindeki Payı (%)	42,4	40,0	50,0	-	-
Doğal Gazın Elektrik Üretimindeki Payı (%)	22,9	23,0	15,0	-	-

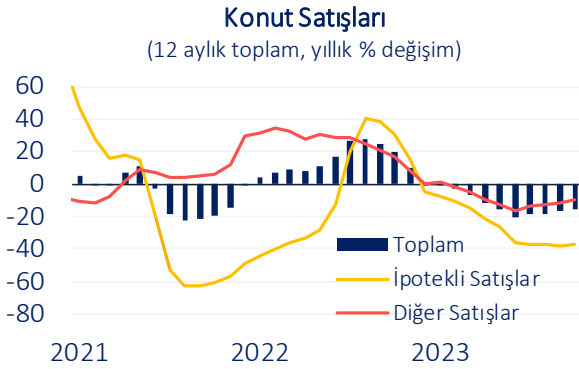
Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Elektrik Üretimi (yıllık % değişim)	-5,2	-7,0	-6,0	-3,4	4,6	4,9	5,0	4,1
Üretimde Yenilenebilir Kaynakların Payı (%)	36,6	31,8	33,1	50,5	37,1	40,9	34,7	35,7
Elektrik Tüketici Fiyatı (yıllık % değişim)	106,9	111,1	48,4	-8,7	-28,5	-27,7	-24,4	-32,9
Elektrik Üretici Fiyatı (yıllık % değişim)	400,0	411,2	153,8	14,3	-14,4	-17,6	-8,2	-17,1
Ortalama Piyasa Takas Fiyatı (yıllık % değişim)	479,2	323,7	96,6	-10,6	-32,6	-15,1	-26,6	-47,9
Küresel Enerji Fiyatları (yıllık % değişim)	66,6	18,8	-20,9	-38,5	-34,9	-41,3	-37,1	-25,6
Ham Petrol Fiyatı (yıllık % değişim)	34,6	8,9	-18,2	-30,4	-11,5	-24,8	-11,7	4,5
Doğal Gaz Fiyatı (yıllık % değişim)	182,8	16,1	-43,8	-64,6	-77,0	-75,3	-79,5	-75,7
Kömür Fiyatı (yıllık % değişim)	121,0	65,1	-16,1	-57,0	-63,2	-64,6	-63,3	-60,6
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	9,2	8,7	7,8	7,6	7,5	7,6	7,6	7,5
Takipteki Krediler Oranı (%)	4,5	4,8	4,6	4,0	3,9	3,9	4,0	3,9

Konut Satışları (yıllık % değişim)		Konut Fiyat Endeksi (reel, yıllık % değişim)		Yabancıların Gayrimenkul Yatırımları (milyon USD)		Bina İnşaatı Ciro Endeksi (reel, yıllık % değişim)	
2022	-0,4	2022	47,0	2022	6.273	2022	-5,3
2023 Ç2	-30,5	2023 Ç2	46,7	2023 Ç2	831	2023 Ç2	34,7
2023 Ç3	1,1 ●	2023 Ç3	22,5 ●	2023 Ç3	693 ✘	2023 Ç3	28,5 ✔

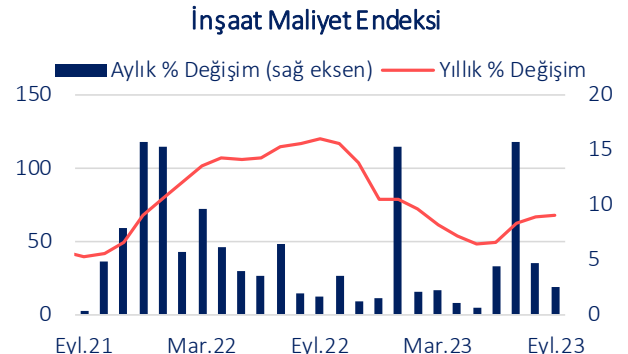
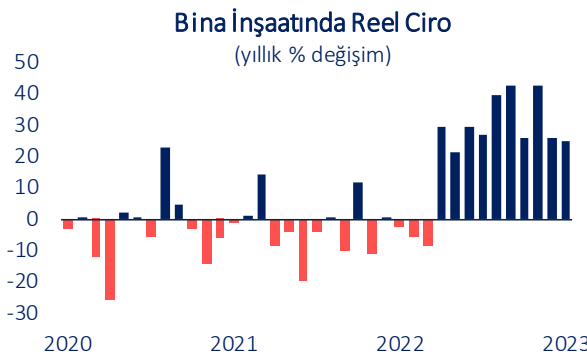
Konut satışları ikinci çeyrekteki hızlı düşüşün ardından yılın üçüncü çeyreğinde Temmuz ayındaki yükselişin desteğiyle sınırlı da olsa artış kaydetmiştir. Söz konusu artışın deprem bölgesinden çevre illere yaşanan göçün de etkisiyle artan hareketliliğin yanı sıra baz etkisinden kaynaklandığı gözlenmiştir. Konut satışları Ekim'de ise yıllık bazda %8,7 azalmıştır. Bu dönemde ipotekli satışlardaki düşüş oranı %58 olurken, ipotekli satışların toplam satışlar içindeki payı %5,9 ile 2018'in son çeyreğinden bu yana en düşük seviyesine gerilemiştir. Ocak-Ekim döneminde toplam satışlar %14,3 oranında azalarak yaklaşık 994 bin seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yabancılara yapılan konut satışlarındaki gerileme eğilimi devam etmektedir. Söz konusu satışlardaki yıllık düşüş Ekim'de %52,9'a, Ocak-Ekim döneminde %44,4'e ulaşmıştır. Böylece, geçen yılın Ekim ayında %5,2 olan yabancıya satışların toplam satışlara oranı, bu yılın aynı döneminde %2,7'ye gerilemiştir.

Zayıf talebe bağlı olarak konut fiyatlarındaki yıllık artış oranı da son bir yıllık dönemde nominal olarak aralıksız gerilemektedir. Konut fiyatlarındaki yıllık artış Eylül'de %89,2'ye inerken, bu dönemde fiyatlardaki reel artış da ivme kaybetmeye devam etmiştir.

Takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre, bina inşaatında reel ciro Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %24,8 oranında yükselmiştir. Üçüncü çeyrek ortasından itibaren ciro artışları ivme kaybederken inşaat maliyetlerindeki artışın hız kazanması, yılın son çeyreğinde sektörün kârlılığına ilişkin olumsuz sinyaller vermektedir.

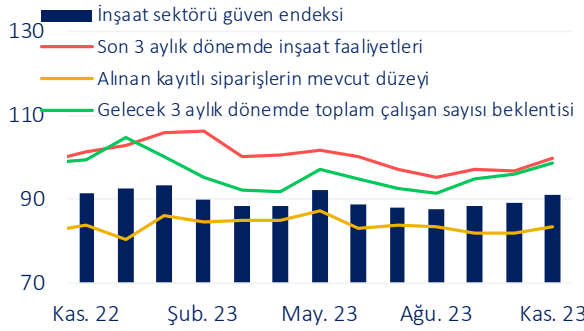

2023'ün Ağustos ayında yapılan BDDK düzenlemesi doğrultusunda, tüketicilerin konut edinmeleri amacıyla kullanılacak kredilerde kredi değer oranının, tüketicinin kendisinin, eşinin veya 18 yaş altındaki çocuklarının malik olduğu en az bir konutunun bulunması halinde %75 oranında azaltılarak uygulanmasına karar verilmiştir. Kredi faiz oranlarındaki yükseliş sebebiyle halihazırda baskı altında olan konut talebinin söz konusu uygulamalardan da olumsuz etkilenebileceği değerlendirilmektedir.

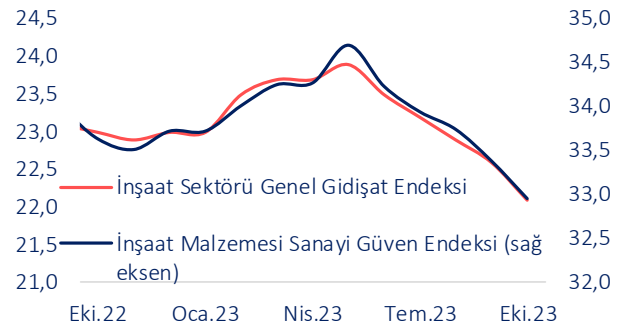
9 Kasım 2023 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Kanun ile kentsel dönüşüm süreci yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile maliklerin salt çoğunluğu ile karar alınabilmesi başta olmak üzere kentsel dönüşümü hızlandırabilecek çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, deprem bölgesi başta olmak üzere yurt içinde kentsel dönüşüm faaliyetlerinin artması ve bunun inşaat sektörüne olumlu yansımaları beklenmektedir.

TÜİK verilerine göre, inşaat sektörü güveni iyimserlik eşik değeri olan 100'ün altında kalmakla birlikte Eylül ayından itibaren hafif toparlanma kaydetmiştir. Öte yandan, Haziran'dan bu yana düşüş eğiliminde olan İnşaat Malzemeleri Sanayicileri Derneği (İMSAD) güven endeksi ise Ekim'de serinin en düşük seviyelerine inmiştir.

İnşaat Sektörü Güveni

İMSAD Güven Endeksi

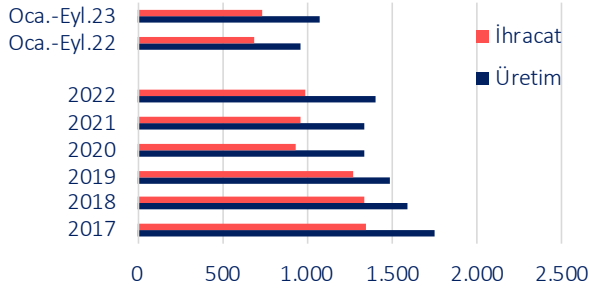
Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Büyüme (reel, GSYH inşaat alt kalemi)	-13,6	3,9	4,5	6,2	-	-	-	-
Bina İnşaatı Ciro Endeksi (reel, yıllık % değişim)	-4,4	7,2	25,4	34,7	28,5	41,4	23,6	22,5
Konut Fiyat Endeksi (reel, yıllık % değişim)	56,1	55,8	56,7	46,7	22,5	31,7	19,7	17,2
Konut Satışları (yıllık % değişim)	-16,5	-21,1	-11,5	-30,5	1,1	16,7	-1,1	-9,5
İpotekli (yıllık % değişim)	-25,0	-54,1	-13,9	-38,5	-32,5	-24,1	-26,1	-50,2
Diğer (yıllık % değişim)	-14,5	-12,4	-10,9	-27,8	8,2	27,1	4,3	-2,3
Yabancıların Gayrimenkul Yatırımları (milyon USD)	1.322	1.481	1.370	807	693	206	255	232
Yapı Ruhsatı Sayısı (yıllık % değişim)	-2,7	13,7	1,5	33,4	35,0	-	-	-
Yapı Kullanım İzni (yıllık % değişim)	-0,7	-4,0	-18,8	-27,8	-14,9	-	-	-
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	10,1	9,7	9,4	9,5	9,5	9,6	9,6	9,5
Takipteki Krediler Oranı (%)	4,7	4,6	4,0	3,4	3,4	3,3	3,4	3,4

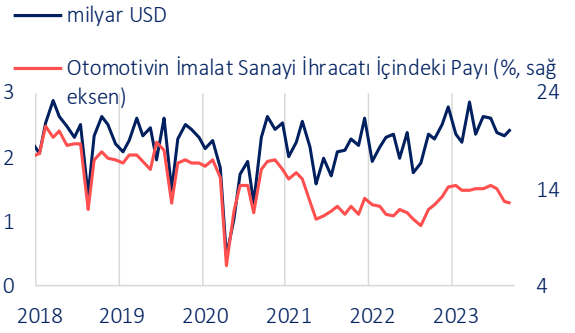
Otomotiv Üretimi (yıllık % değişim)		Yurt İçi Araç Satışları (yıllık % değişim)		Kapasite Kullanım Oranı		İhracat (adet, yıllık % değişim)	
2022	6,0	2022	6,2	2022	%76,8	2022	3,5
2023 Ç2	6,4	2023 Ç2	55,4	2023 Ç2	%81,6	2023 Ç2	4,4
2023 Ç3	8,4 ✓	2023 Ç3	81,8 ✓	2023 Ç3	%78,1 ●	2023 Ç3	3,2 ✓

Üretim ve ihracat verileri üçüncü çeyrekte otomotiv sektöründe güçlü görünümün devam ettiğine işaret etmiştir. Ocak-Eylül döneminde üretim yıllık bazda %11,7, ihracat adet bazında %6,7 artmıştır. Bu dönemde tutar bazında ihracat %16 artışla 22,2 milyar USD'ye ulaşmış ve başlıca 10 ihrac pazarının 8'inde yıllık bazda artış kaydedilmiştir. Otomotiv sektörünün imalat sanayi ihracatı içindeki payı Ocak-Eylül döneminde %13,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu oran 2022 yılında %12 düzeyindeydi.

Otomotiv Sanayi Üretimi ve İhracatı
(bin adet)

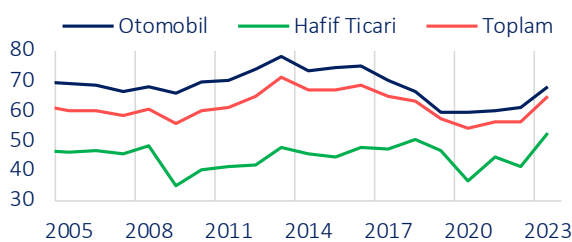
Otomotiv Sektörü İhracat Performansı

Yurt içi otomotiv pazarındaki güçlü talep yılın üçüncü çeyreğinde devam etmiştir. Satışların bir önceki yılın aynı dönemine göre %62,8 arttığı pazarda Ocak-Ekim döneminde ithal satışların payı otomobilde %68'e, hafif ticari araçta %52,3'e ulaşmıştır. Bu dönemde özellikle Çinli firmaların %40'lık ek gümrük vergisine rağmen Türkiye pazarındaki varlığını artırması dikkat çekmiştir.

Yılın ilk 10 ayında elektrikli otomobil satışları yıllık bazda %890 artış kaydederek yaklaşık 49 bin düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde, elektrikli araçların pazardan aldığı pay yıllık bazda 5,4 puan yükselerek %6,5'e çıkmıştır. Ayrıca, Kasım'da elektrikli araçlardaki ÖTV dilimlerine ilişkin yapılan düzenlemenin de pazarın gelişimini desteklemesi beklenmektedir. Düzenlemeye göre motor gücü 160kW'ı geçmeyen elektrikli otomobillere yönelik %10'luk ÖTV dilimi için esas alınan matrah eşiği 1 milyon 250 bin TL'den 1 milyon 450 bin TL'ye çıkarılmıştır. Bu tutarın üzerinde olan ilgili araçlar %40 ÖTV diliminde yer almaya devam edecektir.

Otomobil ve Hafif Ticari Araç Pazarında İthal Payı
(%, son veri: Ekim 2023)

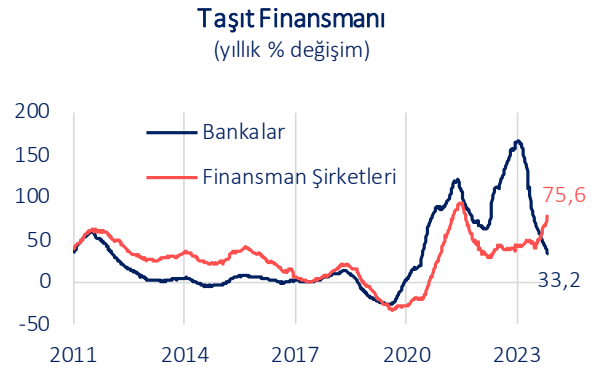
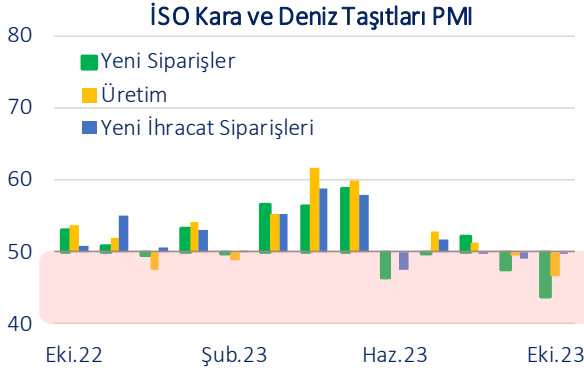
Motor Tiplerine Göre Otomobil Satışları

	(Ocak-Ekim 2023)			
	adet	yıllık % değişim	pay (%)	yıllık değişim
Benzin	502.639	60,6	67,1	-3,0
Dizel	111.354	49,1	14,9	-1,8
Otogaz	8.238	17,0	1,1	-0,5
Hibrit	78.387	66,5	10,5	0,0
Elektrik	48.883	889,7	6,5	5,4
Toplam	749.501	67,8	-	-

İstanbul Sanayi Odası'nın yayımladığı sektörel PMI verilerine göre, Ekim'de kara ve deniz taşıtları PMI verisi 47,7 düzeyinde gerçekleşerek sektör faaliyetlerinin art arda ikinci ayında da yavaşlama sinyali vermiştir. Endeksin yeni siparişler alt kalemi 43,7 ile Aralık 2021'den bu yana en düşük düzeyinde gerçekleşmiştir.

Temmuz ayında %3'ten %2'ye düşürülen aylık taşıt kredisi büyüme sınırı uygulamasının ve TCMB'nin faiz artırımlarının etkileri de izlenmektedir. TCMB verilerine göre 10 Kasım itibarıyla bankalar tarafından sağlanan taşıt kredilerinde yıllık büyüme %33,2'ye kadar inmiştir. Finansman şirketlerinin sağladığı kredilerdeki yıllık artış oranı ise %75,6'ya çıkmıştır.

12. Kalkınma Planı'nda otomotiv sektörünün elektrifikasyonunu ve dijital dönüşümünü sağlamaya yönelik kamu desteği verileceği belirtilmiş, sektörün uluslararası piyasalardan aldığı payın artırılmasının hedeflendiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda sektörün imalat sanayi ihracatı içerisindeki payının 2022'deki %11,7'den 2028'de %16,2'ye kadar yükselmesi ve sanayi katma değeri içerisindeki payının da %6,3'ten %10'a çıkması hedeflenmektedir.

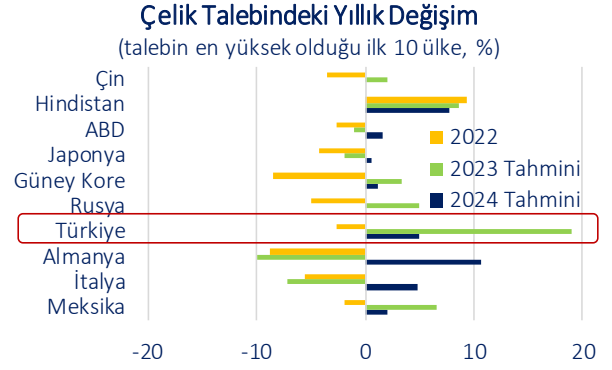
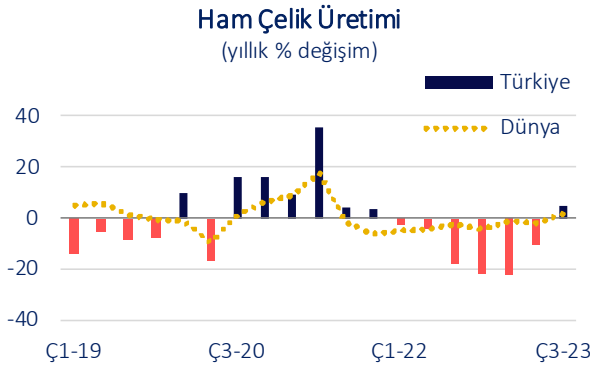

Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Toplam Üretim (adet, yıllık % değişim)	10,9	10,2	21,1	6,4	8,4	48,4	-21,2	1,3
Otomobil (adet, yıllık % değişim)	21,3	13,3	33,5	11,0	19,9	73,7	-21,2	17,7
Ticari Araç (adet, yıllık % değişim)	-1,8	5,6	6,0	-1,3	-8,9	16,7	-21,2	-21,3
Toplam Yurt İçi Araç Satışları (adet, yıllık % değişim)	-0,5	46,6	55,2	55,4	81,8	115,4	78,9	55,9
Otomobil (adet, yıllık % değişim)	-2,8	52,2	50,1	57,6	91,0	109,4	87,7	76,7
Ticari Araç (adet, yıllık % değişim)	7,0	32,9	71,9	47,4	55,2	137,5	55,1	2,4
İhracat (milyon USD)	6,0	7,5	7,4	7,5	7,1	2,3	2,3	2,4
İhracat (tutar, yıllık % değişim)	1,8	7,0	16,6	13,1	18,6	34,8	22,9	2,9
İhracat (adet, % değişim)	5,1	6,3	12,5	4,4	3,2	25,6	8,4	-20,2
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	2,2	2,3	2,4	2,5	2,8	2,6	2,7	2,8
Takipteki Krediler Oranı (%)	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Ham Çelik Üretimi (yıllık % değişim)		Kapasite Kullanım Oranı		İhracat* (yıllık % değişim)		Hurda Çelik Fiyatı (yıllık % değişim)	
2022	-12,9	2022	%77,6	2022	-3,2	2022	-20,2
2023 Ç2	-10,5	2023 Ç2	%74,7	2023 Ç2	-37,0	2023 Ç2	-28,2
2023 Ç3	4,9 ✓	2023 Ç3	%75,7 ●	2023 Ç3	-22,4 ✗	2023 Ç3	-2,7 ✓

Demir çelik sektörü yılın üçüncü çeyreğinde zayıf görünümünü sürdürmekle birlikte bir miktar toparlanma kaydetmiştir. 2022'nin ilk çeyreğinden bu yana yıllık bazda daralan ham çelik üretimi bu dönemde %4,9 artmıştır. Ana metal sektöründe sanayi üretimi ve kapasite kullanım oranı da ikinci çeyreğe kıyasla yükselmiştir. Deprem felaketi sonrasında artan inşaat faaliyetleri bu dönemde sektöre destek sağlamıştır. Dünya Çelik Birliği'nin Ekim ayında yayımladığı "Kısa Vadeli Görünüm" raporunda Türkiye'nin çelik talebinin 2023 yılını %19'luk hızlı bir artışla tamamlayacağı tahmin edilirken, 2024'te de %5'lik bir artış öngörülmüştür.

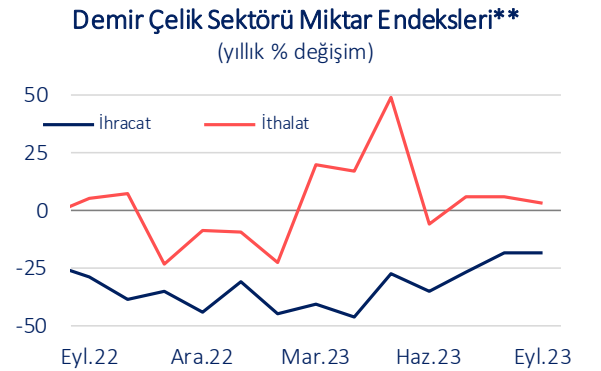

Çin'in emlak piyasasında yaşanan durgunluk nedeniyle dış piyasaya daha çok yönelmesi, düşük maliyet avantajı da dikkate alındığında, küresel ölçekte çelik fiyatlarını aşağı yönlü baskı altında bırakmıştır. Bu durum Türkiye'deki üreticilerin hem ihracat pazarlarında hem de iç pazarda rekabetçiliği korumakta zorluk çektiği bir tabloyu beraberinde getirmektedir. İthalatın miktar bazında artmasına rağmen tutar bazında gerilemesi bu durumu teyit etmektedir. İhracattaki zayıf seyir de sektör faaliyetlerini baskı altında bırakmaya devam etmektedir. Üçüncü çeyrekte ihracat yıllık bazda gerileme eğilimini art arda beşinci çeyreğine taşımıştır.

Türkiye'nin Demir Çelik İthalatı*

(Oca.-Eyl. 23)	milyar USD	% pay	yıllık % değişim
Çin	3,4	15,6	1,3
Rusya	2,9	13,6	-26,5
ABD	1,6	7,3	-12,7
Güney Kore	1,3	6,0	11,5
Almanya	1,1	5,3	-2,9
Belçika	0,8	3,8	0,6
İngiltere	0,7	3,5	-31,3
Hollanda	0,7	3,5	-27,8
Fransa	0,7	3,2	-19,2
İtalya	0,7	3,0	-21,2
Diğer	7,5	35,1	-15,2
Toplam	21,4	-	-14,3

(*)Demir çelik dış ticaret verileri için harmonize sistem sınıflandırmasına göre 72. fasıl (demir ve çelik) ile 73. fasıl (demir veya çelikten eşya) kalemlerinin

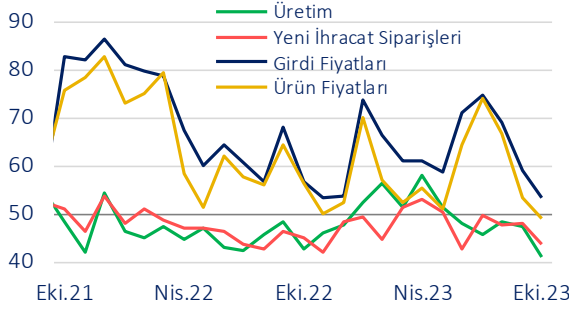

(**) SITC Rev.4 sınıflandırmasına göre 67 (Demir ve çelik) kalemini içermektedir. Metal cevherleri, döküntü ve hurdaları dahil değildir.

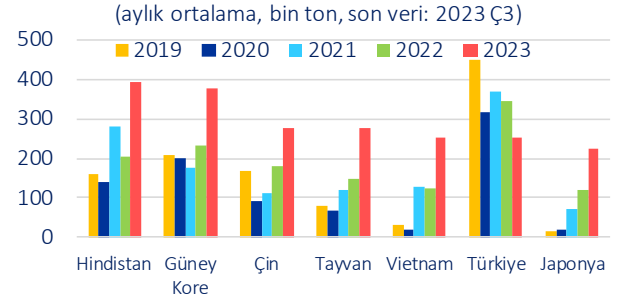
İstanbul Sanayi Odası Türkiye Sektörel PMI raporu ana metal sektöründe önümüzdeki dönemde üretimin ivme kaybedeceği sinyalini vermiştir. Girdi maliyetlerinin gerileme eğilimi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, ürün fiyatları da Şubat 2021'den bu yana ilk kez 50 eşik değerinin altında kalmıştır. İhracat performansı üzerindeki aşağı yönlü risklerin de sürdüğü izlenmektedir. Ana metal PMI endeksinin yeni ihracat siparişleri alt kalemi Ekim'de hızlı gerileyerek 43,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Orta Doğu'da artan gerilim İsrail'in Türk demir-çelik sektörünün ilk üç ihrac pazarı arasında yer alması dolayısıyla da yakından takip edilmektedir. Son dönemde Avrupa pazarındaki payı bir miktar azalan Türk çelik sektörünün alternatif pazarlara erişimi sektör üzerindeki risklerin dengelenmesi açısından önem arz etmektedir. Avrupa Çelik Birliği'nin (Eurofer) verilerine göre, AB'nin nihai çelik ithal ettiği ülkeler arasında 2022'de ilk sırada yer alan Türkiye'nin bu yılın üçüncü çeyreği itibarıyla 6. sıraya kadar gerilediği görülmektedir. Yılın ilk dokuz ayında AB'ye ihracat yıllık bazda %28,7 düşerken, ilk 10 ihrac pazarımızda yer alan Mısır, Cezayir ve Fas'a yönelik ihracat sırasıyla %65,2, %9,5 ve %40,2 artmıştır.

İSO Ana Metal PMI Alt Endeksleri

AB'nin Çelik İthal Ettiği Başlıca Ülkeler*

(*) Paslanmaz çelik harici tüm çelik ürünlerini içerir.

Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Ham Çelik Üretimi (yıllık % değişim)	-18,0	-21,6	-22,1	-10,5	4,9	6,4	-2,9	8,4
Sanayi Üretimi* (yıllık % değişim)	-14,5	-17,8	-16,2	-9,2	2,5	5,0	1,1	1,7
Hurda Çelik Fiyatı (yıllık % değişim)	-21,3	-25,0	-24,4	-28,2	-2,7	-3,9	-2,3	-2,0
Demir Cevheri Fiyatı (yıllık % değişim)	-35,9	-4,7	-9,2	-18,2	7,7	4,5	0,5	19,4
İhracat (milyar USD)	6,1	5,0	4,5	4,5	4,8	1,4	1,6	1,7
İhracat (tutar, yıllık % değişim)	-17,2	-33,7	-32,4	-37,0	-22,4	-26,0	-21,7	-19,9
İthalat (milyar USD)	7,1	5,9	6,8	8,0	6,7	2,7	2,2	1,9
İthalat (tutar, yıllık % değişim)	-10,1	-26,4	-21,2	-14,4	-5,8	-0,3	-7,8	-10,5
Yurt İçi Ciro* (reel, yıllık % değişim)	6,9	5,3	5,4	10,4	11,9	25,2	5,8	5,8
Yurt Dışı Ciro* (reel, yıllık % değişim)	-8,4	-34,0	-30,9	-21,6	-17,3	-21,0	-15,6	-10,0
Sektörel Kredilerdeki Payı* (%)	5,2	4,9	5,0	5,1	5,2	5,2	5,1	5,2
Takipteki Krediler Oranı* (%)	1,2	1,0	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5

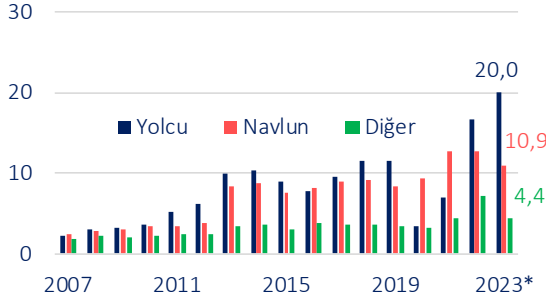
(*) Ana metal sanayii verileridir.

Kaynak: Avrupa Çelik Birliği, İstanbul Sanayi Odası

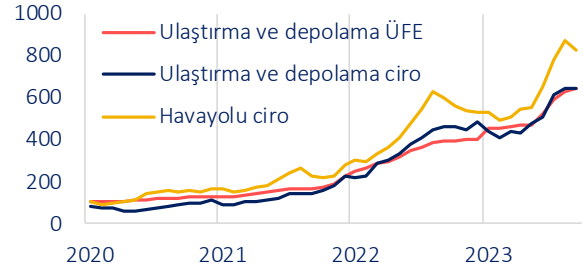
Baltık Kuru Yük Endeksi (ortalama, yıllık % değişim)		İhracat Miktar Endeksi (yıllık % değişim)		İthalat Miktar Endeksi (yıllık % değişim)		Taşımacılık İhracatı (yıllık % değişim)	
2022	-33,9	2022	3,3	2022	5,5	2022	44,7
2023 Ç2	-47,4	2023 Ç2	-2,3	2023 Ç1	16,6	2023 Ç2	1,0
2023 Ç3	-27,5 ❌	2023 Ç3	2,8 ✅	2023 Ç2	12,8 ✅	2023 Ç3	-8,4 ❌

Küresel iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlama eğilimi paralelinde lojistik sektöründe izlenen zayıf performans üçüncü çeyrekte de sürmüştür. Bu dönemde taşımacılık sektörünün ihracatı yıllık bazda %8,4 gerileyerek 9,9 milyar USD düzeyinde gerçekleşirken, yolcu taşımacılığı gelirleri turizm sektöründeki olumlu görünüm paralelinde güçlü artış sergilemiştir. Ciro endekslerine bakıldığında da hava yolu taşımacılığının diğer taşımacılık türlerinin üzerinde artışlar kaydetmeye devam ettiği izlenmiştir.

Taşımacılık Sektörü İhracatı
(milyar USD)

Ulaştırma ve Depolama Sektörü Enflasyon ve Ciro Göstergeleri
(endeks, Aralık 2019=100)

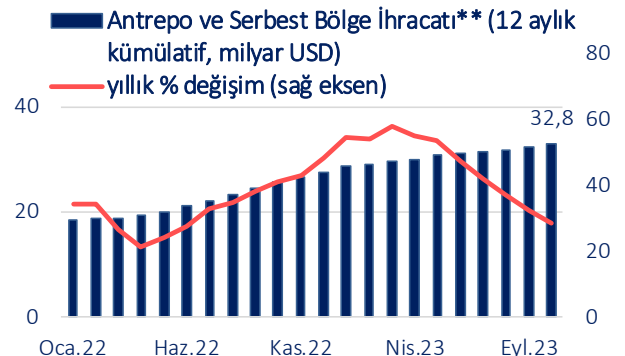
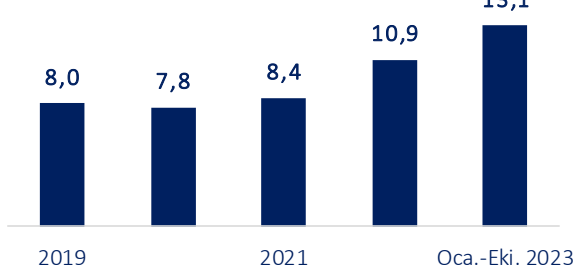

Rusya-Ukrayna savaşının ardından artan transit ticaret hacminin Türk lojistik sektörü üzerindeki olumlu etkisi azalarak da olsa sürmektedir. Bu çerçevede antrepo ve serbest bölgelerin ihracatı hızlı artış eğilimine üçüncü çeyrekte de devam etmiştir. Söz konusu artışta dahilte işleme rejimi kapsamında tanınan sürede yapılması gereken ihracat için antrepoların yaygınlaşan kullanımı da rol oynamaktadır. Böylece, Ocak-Ekim döneminde antrepo ve serbest bölgelerin ihracattan aldığı pay %13,1'e yükselmiştir. 12 aylık kümülatif verilere göre söz konusu ihracat kalemi Ekim'de 32,8 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir.

Transit ticaretteki artışın ve uluslararası ticarete etkili olan belirsizliklerin depolama sürelerini ve ilave depolama kapasitesi ihtiyacını artırdığı izlenmektedir. Ayrıca, son yıllarda enflasyonist ortam da işletmelerin stok tutma eğilimini artırarak depolama faaliyetlerini daha önemli hale getirmiştir.

Ekim'in ilk haftalarından bu yana İsrail ve Filistin arasında başlayan çatışmaların bölge geneline yayılmaması, gerilimin küresel ticarete ve lojistik sektörünün performansı üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlı boyutta kalmasını sağlamıştır.

Antrepo ve Serbest Bölgelerin Toplam İhracattan Aldığı Pay**
(%)

(*) Eylül ayı itibarıyla 12 aylık kümülatif

(**)İhracatçı birlikleri kaydından muaf diğer ihracat verisini de içermektedir.

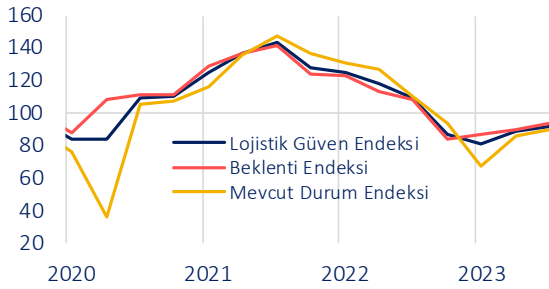
Kaynak: Datastream, TİM, TCMB, T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

KPMG ve İstanbul Üniversitesi Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi işbirliğiyle hazırlanan Lojistik Güven Endeksi üçüncü çeyrekte bir miktar yükselmiş olmakla birlikte 100 seviyesinin altında gerçekleşerek kötümser bölgede kalmaya devam etmiştir. Dış ticarete ilişkin beklentilere bakıldığında da İstanbul Sanayi Odası Türkiye İhracat İklimi Endeksi'nin Ekim'de 48,5 düzeyine gerileyerek yılın son çeyreğine ilişkin olumsuz sinyal verdiği izlenmektedir. Bununla birlikte, Haziran-Eylül arasında hızlı bir yükseliş sergileyen petrol fiyatlarının son aylarda artan jeopolitik risklere rağmen ılımlı bir seyir izlemesi sektöre yönelik riskleri sınırlandırmaktadır.

2024 yılında küresel ticarete toparlanma beklentisi sektöre ilişkin aşağı yönlü riskleri dengeleyebilecek bir başka faktör olarak öne çıkmaktadır. IMF'nin Ekim ayında yayımladığı Dünya Ekonomik Görünümü raporunda yer alan tahminlere göre dünya ticaret hacminin 2023'teki %0,9'luk zayıf artışın ardından 2024 ve 2025'te yıllık bazda %3,5 civarında artacağı tahmin edilmektedir.

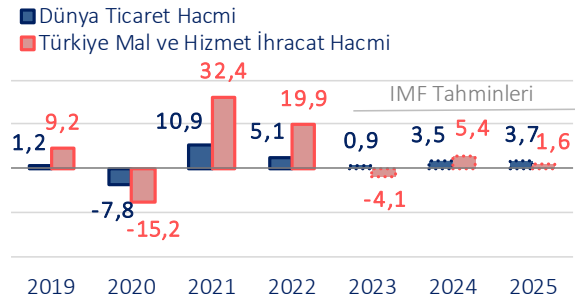
12. Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin lojistik kapasitesini genişletmenin yanı sıra içinde yer aldığı ulaştırma koridorlarının etkinliğini ve çeşitliliğini artırma çalışmalarının devam edeceği vurgulanmıştır. Sektörün olumsuz çevresel etkilerinin en aza indirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması amacıyla özellikle demiryolu taşımacılığına yönelik güçlü hedefler belirlenmiştir. Bu kapsamda denizyolu taşımacılığına ilişkin de deniz ticaret filosunun iyileştirilmesi, bunun için uygun finansman modellerinin hayata geçirilmesi ve kıyı tesislerinin geliştirilmesi, Doğu Akdeniz'de yeni bir ana liman inşası Kalkınma Planı'nda yer alan politika tedbirleri arasındadır.

Türkiye Lojistik Güven Endeksi

Dünya Ticaret Hacmi

(yıllık % değişim)

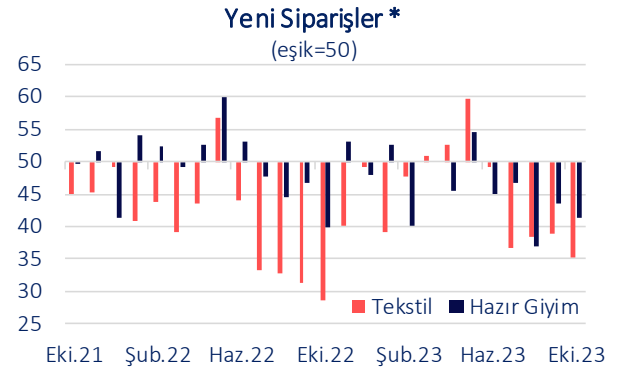
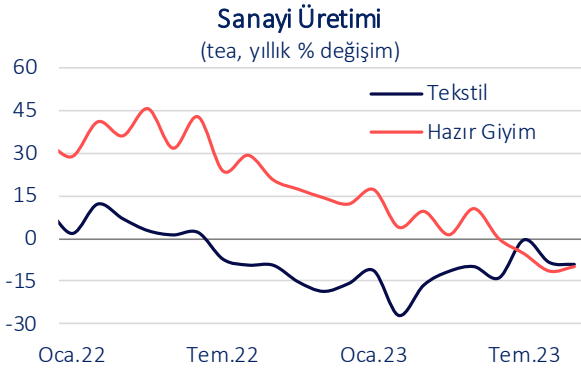
Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Baltık Kuru Yük Endeksi (ortalama, yıllık % değişim)	-56,0	-55,2	-50,2	-47,4	-27,5	-49,9	-17,9	-6,5
İhracat Miktar Endeksi (yıllık % değişim)	2,0	-2,3	-2,7	-2,3	2,8	0,1	3,4	4,7
İthalat Miktar Endeksi (yıllık % değişim)	7,8	10,0	16,7	16,5	12,5	19,8	10,9	7,0
İhracat İklimi Endeksi (reel, yıllık % değişim)	-12,3	-11,9	-4,7	-1,8	0,5	0,6	0,6	0,4
Taşımacılık İhracat Geliri (net, milyar USD)	10,8	9,3	7,4	8,7	9,9	3,3	3,4	3,2
Kara Yolu Taşımacılığı Ciro (reel, yıllık % değişim)	39,4	34,6	6,8	-13,0	-15,4	-10,8	-12,3	-21,8
Deniz Yolu Taşımacılığı Ciro (reel, yıllık % değişim)	20,2	-7,9	-24,3	-22,9	-32,5	-26,7	-39,8	-30,3
Hava Yolu Taşımacılığı Ciro (reel, yıllık % değişim)	54,6	20,6	12,9	2,1	-3,3	-3,8	-4,4	-1,6
Depolama Ciro (reel, yıllık % değişim)	10,5	-5,4	-13,9	-4,4	-8,7	-5,7	-11,4	-8,7
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	7,7	7,5	7,4	7,7	7,2	7,5	7,3	7,2
Takipteki Krediler Oranı (%)	1,6	1,7	1,5	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3

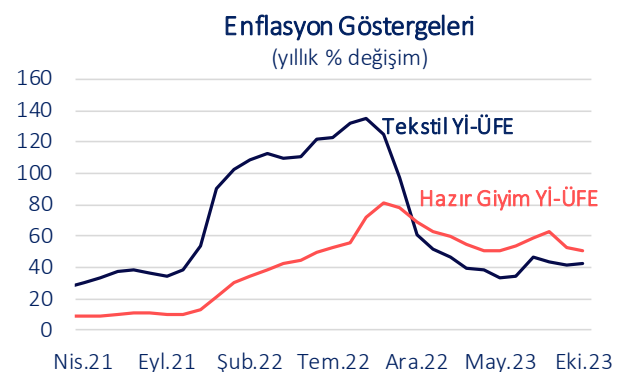
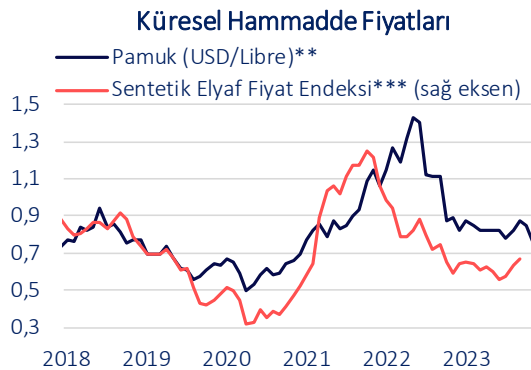
Tekstil Sanayi Üretimi (yıllık % değişim)		Hazır Giyim Sanayi Üretimi (yıllık % değişim)		Tekstil Ciro (reel, yıllık % değişim)		Hazır Giyim Ciro (reel, yıllık % değişim)	
2022	-4,7	2022	27,6	2022	-2,2	2022	31,9
2023 Ç2	-11,9	2023 Ç2	3,7	2023 Ç2	-15,3	2023 Ç2	-6,2
2023 Ç3	-6,2 X	2023 Ç3	-8,9 X	2023 Ç3	-1,5 X	2023 Ç3	-5,2 X

Tekstil sektöründe üretim kaybı 2023'ün üçüncü çeyreğinde ivme kaybetmesine karşılık sürmüştür. Yılın ilk yarısını bir önceki yılın aynı dönemine göre %15,1 düşüşle kapatan sektörel üretim, üçüncü çeyrekte de %6,2 daralmıştır. Bu dönemde reel ciro ve istihdamdaki kayıplar da azalmakla birlikte devam etmiştir. Yılın ilk yarısını Kahramanmaraş'taki deprem felaketinin de etkisiyle %15'in üzerinde düşüşle kapatan reel ciro, üçüncü çeyrekte yıllık bazda %1,5 ile nispeten sınırlı oranda daralmıştır.

2023'ün üçüncü çeyreğine ilişkin arz ve talep göstergeleri hazır giyim üretimindeki kaybı teyit etmiştir. Yılın ilk yarısında yıllık bazda %6,7'lik genişleyen hazır giyim üretimi, talep azalışının yanı sıra yurt dışı ve yurt içi zincir mağazaların Türkiye'deki üretimlerini Uzak Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine kaydırmaları ile üçüncü çeyrekte yıllık bazda %8,9 daralmıştır. Olumlu seyreden turizm sezonuna karşılık yurt içi hazır giyim sektörüne yönelik yeni siparişlerdeki azalışın sürmesiyle reel ciro üçüncü çeyrekte %5,2 daralmıştır.

Hammadde fiyatları küresel ölçekte yıllık bazda gerilemesine karşın TL cinsi girdi maliyetleri kur gelişmelerine bağlı olarak artış eğilimini korumaktadır. Söz konusu durum tekstil ve hazır giyim sektörlerinde üretici fiyatlarının yeniden yükselmesine neden olmaktadır.

* İSO Türkiye Sektörel PMI Endeksi Yeni Siparişler alt endeksi.

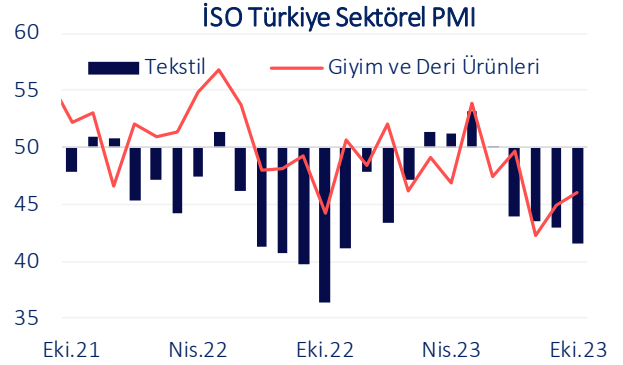
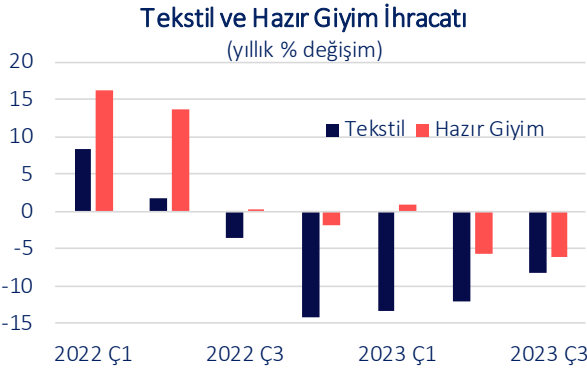
** 1 libre= 0,45 kg

***Sektörde en büyük üretici konumundaki Çin'in ÜFE endeksinin ilgili alt kalemine göre oluşturulmuştur.

2022'nin ikinci çeyreğinden itibaren gerileyen tekstil sektörü ihracatı 2023'ün üçüncü çeyreğinde de yıllık bazda %8,2 azalarak 4,3 milyar USD olmuştur. Ürün grupları açısından konfeksiyon yan sanayi dışında tüm alt kollarda ihracat azalmıştır. Ülke grupları açısından ise ana ihraç pazarlarına yönelik ihracattaki kaybın sürdüğü, Türki Cumhuriyetlere yönelik ihracatın olumlu yönde ayrılarak genişlediği görülmektedir. Hazır giyim sektörünün ihracatındaki gerileme de üçüncü çeyrekte hızlanarak yıllık bazda %6 düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde sektörel ihracat 3,4 milyar USD ile pandemiden bu yana en düşük düzeye inmiştir.

İstanbul Sanayi Odası Türkiye PMI İmalat Sanayi Raporu verileri tekstil ve hazır giyim sektörlerindeki faaliyet kaybını teyit etmektedir. Her iki sektörde de faaliyet üçüncü çeyrek boyunca daralmıştır. Ekim ayında tekstil sektöründe endeks 41,5 ile bir yıldan uzun sürenin en düşüğüne inmiştir. Bu dönemde giyim ve deri ürünleri sektöründe ise PMI 46,1 ile Eylül ayına kıyasla bir miktar toparlanmaya işaret etse de 50 eşik değerinin altında kalmıştır.

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinde artan ithalat talebinin önüne geçmek adına gümrük vergilerinde artışa gidilmiştir. Resmi Gazete'de yayınlanan karar ile ipliklerde ilave gümrük vergisi oranı %10'dan %13'e, kumaşlarda %20'den %27'ye çıkarılmıştır. Hazır giyim ürünlerinde %30 olan gümrük vergisi oranı %39'a, ev tekstili ürünlerinde %20'den %29'a yükseltilmiştir. Söz konusu artışların ardından yurt dışına kayan talebin bir miktar geri dönebileceği tahmin edilmekle birlikte, sektör temsilcileri vergi artışlarının maliyet kanalıyla fiyatlara yansiyebileceğini ifade etmektedir.

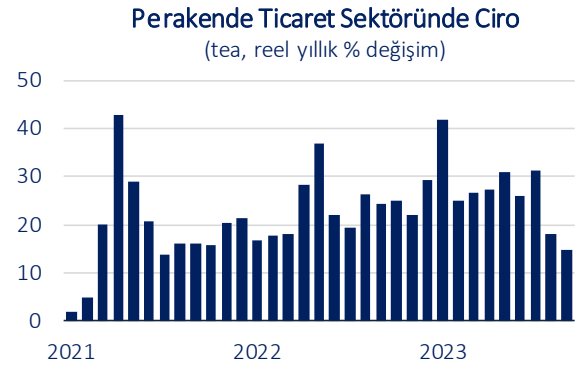
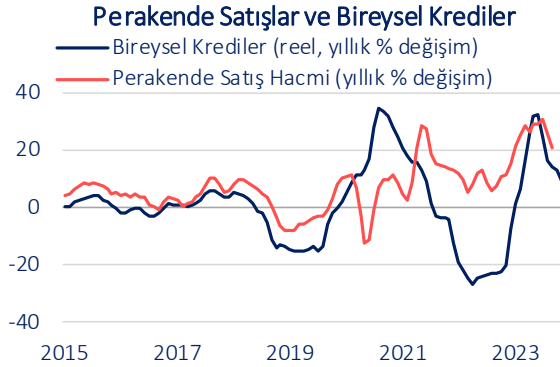

Temel Göstergeler

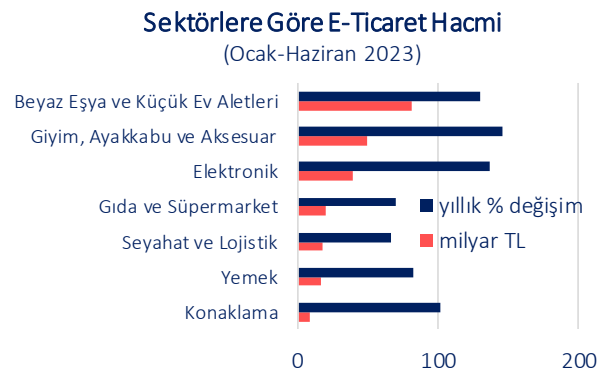
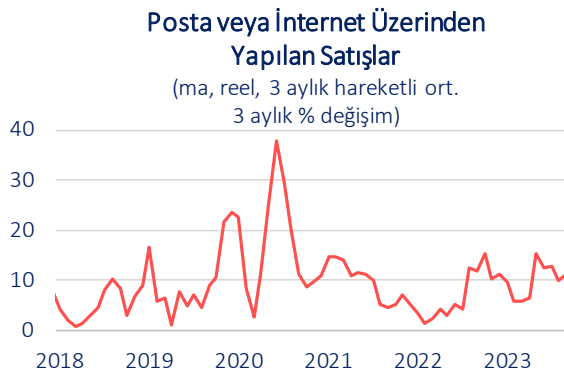
	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Tekstil Sanayi Üretimi (yıllık % değişim)	-8,8	-16,7	-18,4	-11,9	-6,2	-0,6	-8,5	-9,2
Hazır Giyim Sanayi Üretimi (yıllık % değişim)	24,5	14,6	10,1	3,7	-8,9	-5,4	-11,4	-9,9
Tekstil Ciro (reel, yıllık % değişim)	-6,2	-16,0	-15,8	-15,3	-1,5	16,3	-8,4	-7,5
Hazır Giyim Ciro (reel, yıllık % değişim)	29,0	6,4	0,2	-6,2	-5,2	6,1	-10,7	-8,7
Tekstil Üretici Fiyatları (yıllık % değişim)	130,2	90,5	46,0	35,2	44,0	46,1	44,1	41,8
Hazır Giyim Üretici Fiyatları (reel, yıllık % değişim)	60,6	75,7	59,1	51,6	57,6	58,5	62,6	52,3
Tekstil İhracatı (milyon USD)	4.655	4.557	3.893	3.878	4.273	1.242	1.449	1.582
Hazır Giyim İhracatı (milyon USD)	3.641	3.479	4.038	3.808	3.421	1.117	1.162	1.142
Tekstil İhracatı (değer bazında, yıllık % değişim)	-3,6	-14,1	-13,3	-12,1	-8,2	-5,1	-9,1	-9,8
Hazır Giyim İhracatı (değer bazında, yıllık % değişim)	0,3	-1,8	0,8	-5,7	-6,0	-2,3	-4,9	-10,6
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	4,4	4,3	4,3	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
Takipteki Krediler Oranı (%)	1,9	2,0	1,8	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3

Satış Hacim Endeksi (yıllık % değişim)		Ciro Endeksi (reel, yıllık % değişim)		Tüketici Güven Endeksi (ma)		Perakende Ticaret Güven Endeksi	
2022	10,7	2022	25,0	2022	71,3	2022	119,2
2023 Ç2	29,2	2022 Ç2	28,0	2023 Ç2	87,9	2023 Ç2	116,9
2023 Ç3	20,7 ✓	2023 Ç3	21,0 ✓	2023 Ç3	73,2 ✗	2023 Ç3	115,6 ●

Yıl genelinde iç talebin güçlü seyretmesi paralelinde perakende ticaret sektöründe satış hacmi hızlı artışlar kaydetmiştir. 2023'ün üçüncü çeyreğinde de söz konusu artış ivmesi bir miktar azalmakla birlikte yüksek seviyelerini korumuştur. Bu dönemde genel endeks yıllık bazda %20,7 artarken, gıda ve gıda dışı gruplardaki yükselişler sırasıyla %16,3 ve %27,9 olmuştur. Gıda dışı harcamaların alt kırılımlarına bakıldığında, elektronik ürünlerdeki artışın görece daha yüksek kalmaya devam ettiği izlenmektedir. Parasal sıkılaşma süreci paralelinde perakende satış hacminde ivme kaybının belirginleşeceği öngörülmektedir.

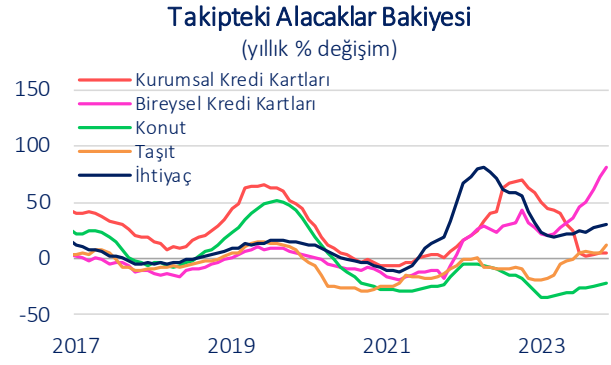
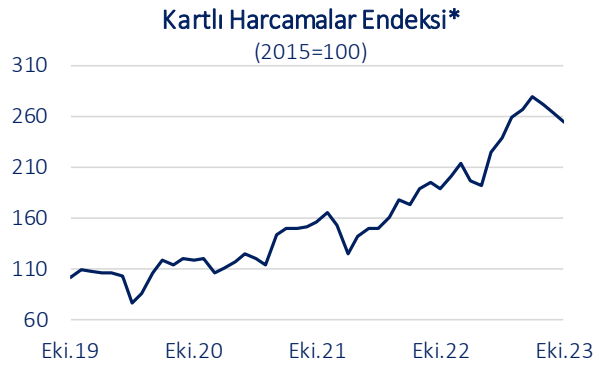
Pandemi döneminde hızlı artış kaydeden internetten yapılan harcamalarda ılımlı bir büyüme izlenmeye devam etmektedir. Ticaret Bakanlığı'nın Ekim ayı başında yayınladığı Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi verilerine göre bu yılın ilk yarısında e-ticaret hacmindeki artış tutar bazında yıllık bazda %109,7, adet bazında %20 olmuştur. Böylece toplam e-ticaret hacmi 652 milyar TL, perakende e-ticaret hacmi ise 390 milyar TL'ye yükselmiştir. E-ticaretin genel ticarete oranı da son bir yılda %18,5'ten %19,1'e çıkmıştır. E-ticaretin sektörlere göre dağılımına bakıldığında en yüksek paya sahip olan beyaz eşya, giyim ve elektronik kalemlerinde aynı zamanda en güçlü yıllık artış oranları kaydedilmiştir. Ödeme yöntemleri bazında bakıldığında toplam e-ticaretin tutar bazında %62,7'sinin kartlı işlemlerle, %32'sinin havale ve EFT gibi diğer ödemelerle, %5,2'sinin ise kapıda ödeme şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

(*) TÜFE oranına göre düzeltilmiş aylık ortalama harcamalar

TÜFE oranına göre düzeltilmiş verilerle hesapladığımız kartlı harcamalar endeksi Eylül ve Ekim aylarında aylık bazda gerilemiştir. Ekim ayında yıllık bazda en düşük reel artışları kaydeden harcama grupları konaklama, havayolları ve yemek olmuştur.

Tüketim eğilimindeki yavaşlama güven endekslerinden de teyit edilebilmektedir. Tüketici güven endeksinde üçüncü çeyrekte çeyreklik bazda kaydedilen %16,2'lik düşüş, verinin mevcut metodolojiyle 2012'den bu yana hesaplanan serisinin en hızlı düşüşüdür. Endeks Ekim ve Kasım aylarında bir miktar toparlanma kaydetse de yıl ortalamasının altında kalmaya devam etmiştir. Kasım ayında perakende ticaret sektörü güven endeksi de iki yılı aşkın sürenin en düşük düzeyinde gerçekleşmiştir. TEPAV tarafından hazırlanan Perakende Güven Endeksi de Ekim'de aylık bazda 22,9 puan azalışla -16,7 ile Ağustos 2021'den bu yana en düşük seviyesinde gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz üç ay içerisinde işlerin kötüleştiğini belirten perakendecilerin oranı bir önceki ayki %7,1 seviyesinden %58,2'ye çıkmıştır. Gelecek 3 ayda işlerin kötüleşmesini bekleyen perakendecilerin oranı da bu dönemde %8,7'den %49,3'e yükselmiştir.

Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Satış Hacim Endeksi (reel, yıllık % değişim)	7,6	15,1	28,3	29,2	20,7	31,7	17,3	13,8
Gıda	9,0	9,7	22,0	24,2	16,3	19,8	15,3	13,8
Gıda Dışı (akaryakıt hariç)	11,7	20,3	35,2	35,7	27,9	42,5	24,2	18,6
Elektronik eşya ve bilgisayar	18,0	34,3	61,9	69,3	46,0	62,6	47,9	30,8
Mobilya, beyaz eşya ve diğer	0,8	17,4	38,9	34,1	33,2	63,7	22,1	16,7
Tekstil, giyim ve ayakkabı	10,7	8,7	18,4	16,6	7,7	13,9	5,8	4,1
Eczacılık, tıbbi ürünler ve kozmetik	2,9	5,6	3,8	-1,6	4,3	7,8	-0,9	6,0
Ciro Endeksi (reel, yıllık % değişim)	23,4	25,2	30,4	28,0	21,0	31,4	18,1	14,9
Perakende Ticaret Güven Endeksi (yıllık % değişim)	2,0	1,2	1,9	-2,5	1,3	-2,6	-0,4	3,0
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	4,0	4,1	4,3	4,1	4,0	4,0	4,1	4,0
Takipteki Krediler Oranı (%)	3,0	2,6	2,1	1,8	1,6	1,7	1,7	1,6

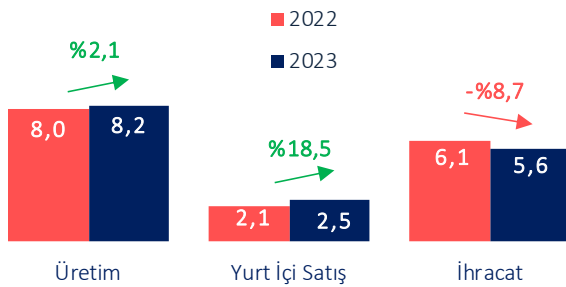
(*) TÜFE oranına göre düzeltilmiş aylık ortalama harcamalar

Üretim (yıllık % değişim)		Yurt İçi Satışlar (yıllık % değişim)		KKO (%)		İhracat (adet, yıllık % değişim)	
2022	-3,6	2022	-1,7	2022	75,6	2022	-0,6
2023 Ç2	-1,3	2023 Ç2	26,2	2023 Ç2	75,2	2023 Ç2	-12,1
2023 Ç3	2,1 ●	2023 Ç3	18,5 ✓	2023 Ç3	75,2 ●	2023 Ç3	-8,7 ✗

Yurt içinde beyaz eşya üretimi 2023'ün üçüncü çeyreğinde adet bazında %2,1 oranında artarak 2022'nin üçüncü çeyreğinden bu yana ilk defa yıllık bazda yükseliş kaydetmiş ve 8,2 milyon adet olmuştur. Temmuz-Eylül aylarını kapsayan bu dönemde adet bazında yurt içi satışlar yıllık bazda %18,5 oranında genişlerken, ihracat %8,7 azalmıştır. Yılın ilk dokuz aylık döneminde de, üretim adet bazında geçen yılın aynı dönemine göre %0,6 azalarak 24,4 milyon seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde adet bazında ihracat %11,7 düşerken, yurt içi satışlarda %18,2'lik hızlı bir artış kaydedilmiştir.

Sektörün ana ihrac pazarı konumundaki AB'de etkili olmaya devam eden zayıf iktisadi faaliyet ihracata yönelik üretimi baskı altında bırakırken, Eylül ayına dek beyaz eşyada iç talebin güçlü seyretmesi üçüncü çeyrekte sektörün üretimine olumlu yansımıştır.

Beyaz Eşya Sektörü
(milyon adet, 3. çeyrek)

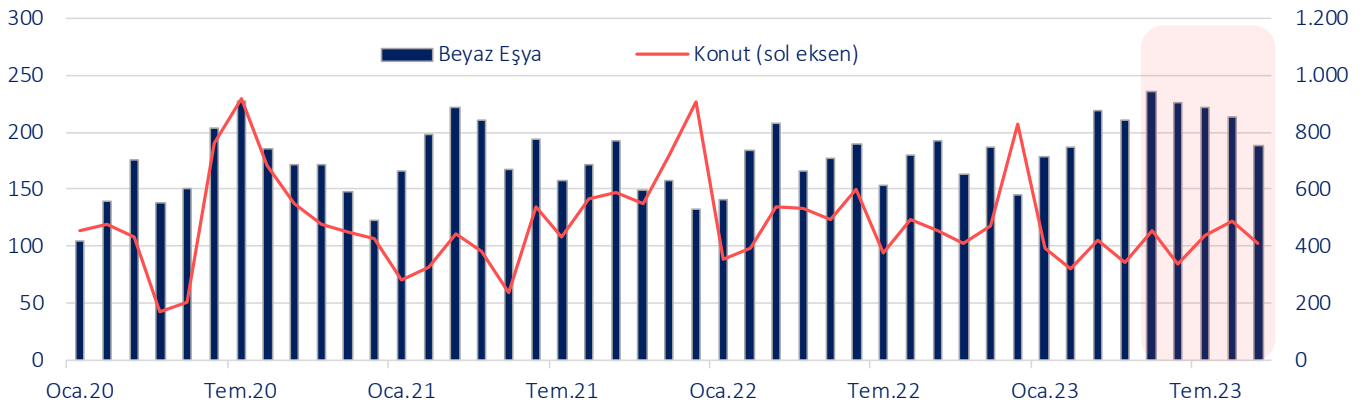

Beyaz Eşya İhracatı
(Ocak-Eylül, milyon USD)

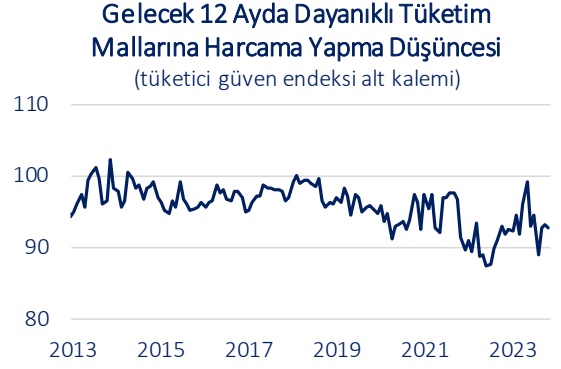
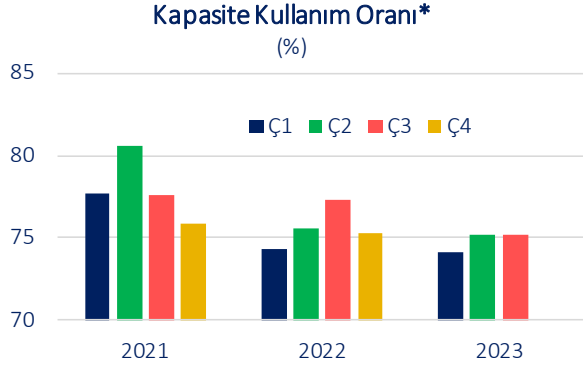
	2022	2023	% Değişim
İngiltere	508	525	3,3
Almanya	430	417	-2,9
Fransa	333	326	-2,0
İtalya	317	314	-1,0
İspanya	248	224	-9,5
Rusya	133	166	25,0
ABD	179	126	-29,5
Diğer	2.146	2.122	-1,1
Toplam	4.294	4.221	-1,7

Enflasyonun bir süre daha yüksek seyredeceği yönündeki beklentilerin devam etmesi iç talebin canlı seyrinde rol oynamıştır. Öte yandan, parasal sıkılaştırma adımlarıyla birlikte beyaz eşya talebi de kademeli biçimde azalmış, Eylül ayında yurt içi satışlar yıllık bazda %2 gerilemiştir.

Beyaz Eşya ve Konut Satışları
(bin adet)

Beyaz eşya sektörü üretimi üzerinde aşağı yönlü risklerin olduğu mevcut ortamda sektörel kapasite kullanım oranı geçmiş yıllara kıyasla düşük seyretmektedir. Dış talebin zayıf kalmaya devam edeceği beklentisine ek olarak, iç talebin de son aylarda ivme kaybı sinyalleri vermesi sektörün izleyen dönemdeki performansına ilişkin soru işaretleri yaratmaktadır.

Temel Göstergeler

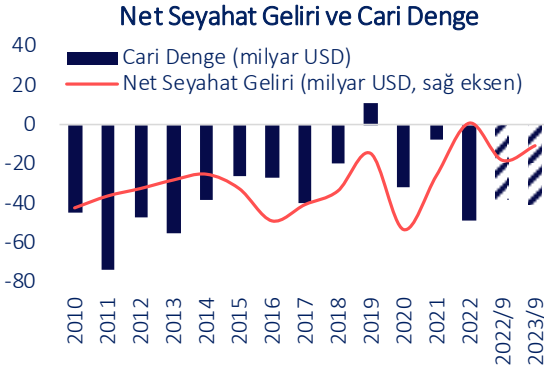
	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Toplam Üretim (bin adet)	8.046	8.297	8.343	7.851	8.213	2.431	2.797	2.984
Toplam Üretim (yıllık % değişim)	0,1	-3,1	-2,4	-1,3	2,1	17,3	-0,3	-5,8
Yurt İçi Satışlar (bin adet)	2.104	1.979	2.338	2.686	2.492	886	852	754
Yurt İçi Satışlar (yıllık % değişim)	0,9	12,5	9,9	26,2	18,5	43,9	18,6	-2,0
İhracat (bin adet)	6.135	6.752	5.640	5.557	5.599	1.670	1.935	1.994
İhracat (adet, yıllık % değişim)	-1,6	-2,2	-14,0	-12,1	-8,7	4,0	-8,0	-17,8
İhracat (milyon USD)	1.383	1.642	1.451	1.389	1.381	419	485	478
İhracat (tutar, yıllık % değişim)	-10,9	0,6	-2,6	-2,1	-0,1	16,0	-0,9	-10,3
Kapasite Kullanım Oranı (%)	77,3	75,3	74,1	75,2	75,2	75,0	75,6	74,9
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Takipteki Krediler Oranı (%)	3,3	3,0	2,6	2,2	1,5	2,2	2,2	1,5

(*) Elektrikli teçhizat imalatı.

Yabancı Ziyaretçi (yıllık % değişim)		Turizm Geliri (yıllık % değişim)		Turizm Gideri (yıllık % değişim)		Turizm Faaliyeti Harcamaları* (reel, yıllık % değişim)	
2022	80,3	2022	99,8	2022	58,7	2022	43,4
2023 Ç2	17,0	2023 Ç2	16,9	2023 Ç2	63,6	2023 Ç2	42,3
2023 Ç3	6,2 ✓	2023 Ç3	13,1 ✓	2023 Ç3	74,8 ●	2023 Ç3	16,9 ✓

TÜİK verilerine göre, 2023'ün Ocak-Eylül döneminde turizm geliri 2022'nin aynı dönemine göre %20,1 oranında artarak 42 milyar USD seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde kişi başı ortalama harcamalar yıllık bazda %6 oranında artarak 942 USD'ye yükselirken, TCMB tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistiklerine göre net seyahat geliri de 2023'ün Ocak-Eylül döneminde yıllık bazda %12 oranında artarak 32 milyar USD olmuştur. 2022'nin ilk 9 aylık döneminde %48 olan seyahat gelirlerinin hizmet gelirleri içindeki payı 2023'ün aynı döneminde %49 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2023'ün Ocak-Eylül döneminde yabancı ziyaretçi sayısı yıllık bazda %12,6 oranında artarak 39,2 milyon kişi olmuştur. Bu dönemde Türkiye'ye en fazla ziyaretçi gönderen ülkeler arasında ilk sırada Rusya yer almıştır. Rusya'dan gelen ziyaretçi sayısı önceki yılın aynı dönemine göre %33,7 oranında artarak 5,2 milyon kişiye yükselmiştir. İkinci sırada yer alan Almanya'dan gelen ziyaretçi sayısı (4,9 milyon kişi) yıllık bazda %7,2 oranında artarken üçüncü sırada yer alan İngiltere'den gelen ziyaretçi (3,2 milyon kişi) sayısında da %12,1'lik yükseliş gözlenmiştir. Ekim ayında da yabancı ziyaretçi sayısı yıllık bazda %3,83 artarak 5 milyon kişi seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yabancı ziyaretçi sayısındaki artışa karşılık otel doluluk oranlarında belirgin bir düşüş gözlenmiştir. Türkiye genelinde otel doluluk oranı 2023 yılının Ocak-Eylül döneminde geçen senenin aynı dönemine göre 7,8 puan azalarak %59'a gerilemiş ve Avrupa ortalamasının (%69,6) altında kalmıştır. Söz konusu gelişmede, artan fiyatlar ve değişen trendler sonucunda alternatif konaklama seçeneklerinin öne çıkması etkili olmuştur. Ayrıca, Rusların Türkiye'den konut alımlarının ve aldıkları konutları kendi kullanımlarına ek olarak kiralamaya açmalarının yanı sıra deprem felaketinin otel doluluk oranlarına olumsuz yansıdığı tahmin edilmektedir.

	Doluluk Oranı (%)			Ort. Günlük Oda Bedeli (EUR)			Oda Başlı Gelir (EUR)		
	2022/9	2023/9	Değişim	2022/9	2023/9	Değişim (%)	2022/9	2023/9	Değişim (%)
Avrupa	64,0	69,6	5,6	132,3	144,6	9,3	84,6	100,7	19,0
Türkiye	66,8	59,0	-7,8	116,9	135,7	16,1	78,1	80,1	2,5
İstanbul	74,3	64,7	-9,6	131,9	148,1	12,3	98,1	95,8	-2,3
Antalya	64,2	58,0	-6,2	159,2	192,0	20,7	102,1	111,4	9,1

(*) Havayolları, konaklama ve seyahat acenteleri sektörlerine ilişkin banka ve kredi kartı harcama tutarlarının toplulaştırılması ile oluşturulmuştur.

Emniyet birimlerinin kayıtlarına göre Türkiye’de 30 bin civarında turizm amaçlı kiralanan konut, apart, rezidans ve benzeri kiralanan bulunurken, kayıt dışı 80 bin civarında benzer yapı olduğu tahmin edilmektedir. 2 Kasım 2023 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında bu tür kiralama işlemlerine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile konutların kayıt altına alınması ve bu yolla sağlanan kazancın vergilendirilmesi amaçlanmaktadır. Kısa vadeli (tek seferde 100 günden az) kiralama işlemlerini konu alan düzenlemenin, otel doluluk oranlarına da olumlu yansımaları beklenmektedir.

2024-2026 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program’a (OVP) göre, seyahat ve turizm gelirinun 2024-2026 döneminde de artmaya devam edeceği ve bu durumun cari dengedeki iyileşmeye katkıda bulunacağı öngörülmüştür. Programda, turizm de dahil olmak üzere döviz kazandırıcı hizmet ihracatının destekleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, turizmin çeşitlendirilerek 12 aya ve tüm ülkeye yayılması amacıyla alternatif turizm ürünlerinin tanıtım çalışmalarına ağırlık verileceği belirtilirken; tanıtım çalışmalarının Amerika ve Uzak Doğu gibi uzak pazarlardaki ülkeleri de kapsayacak şekilde tasarlanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, sağlık turizmi alanında hizmet kapasitesinin nitelik ve nicelik olarak geliştirileceği, aynı zamanda tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılacağı vurgulanmıştır.

OVP Tahminleri

	2024	2025	2026
Turizm Gelirleri (milyar USD)	59,6	64,7	71,3
Seyahat Gelirleri (milyar USD)	52,5	57,0	62,8
Cari İşlemler Dengesi (milyar USD)	-34,7	-31,7	-30,0

Temel Göstergeler

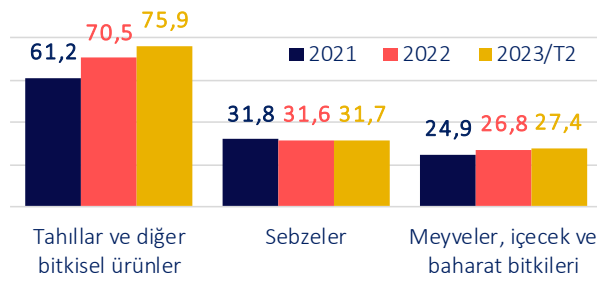
	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Yabancı Ziyaretçi (yıllık % değişim)	55,6	36,8	26,7	17,0	6,2	7,2	5,6	5,7
Yabancı Ziyaretçi (bin kişi)	18.445	9.754	6.212	13.406	19.595	7.148	6.661	5.786
Rusya (bin kişi)	2.409	1.368	773	1.841	2.552	885	853	815
Almanya (bin kişi)	2.497	1.151	505	1.765	2.585	942	871	772
İngiltere (bin kişi)	1.553	553	250	1.239	1.668	574	588	505
Seyahat Geliri (milyon USD)	15.686	10.110	7.608	11.313	17.851	5.567	6.708	5.576
Seyahat Geliri (yıllık % değişim)	27,9	24,0	27,9	16,9	13,8	13,6	14,1	13,7
Seyahat Gideri (milyon USD)	1.054	1.372	1.317	1.639	1.846	721	582	543
Seyahat Gideri (yıllık % değişim)	103	115	111	64	75,1	121,2	63,0	46,4
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	3,3	3,3	3,1	3,4	3,9	4,1	4,0	3,9
Takipteki Krediler Oranı (%)	2,8	2,9	2,3	1,8	2,0	2,0	2,0	2,0

İhracat (yıllık % değişim)		Tarım ÜFE (yıllık % değişim)		İşlenmemiş Gıda Enflasyonu (yıllık % değişim)		Küresel Tarımsal Emtia Fiyatları (yıllık % değişim)	
2022	3,0	2022	132,2	2022	84,1	2022	12,4
2023 Ç2	-0,9	2023 Ç2	59,5	2023 Ç2	58,9	2023 Ç1	-21,9
2023 Ç3	74,2 ✓	2023 Ç3	70,2 ✗	2023 Ç3	89,8 ✗	2023 Ç3	-12,9 ✓

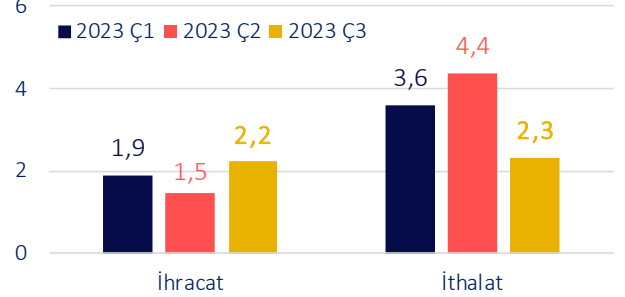
2023'te yurt içinde bitkisel üretim miktarının TÜİK'in açıkladığı ikinci tahmine göre yıllık bazda %4,8 oranında artacağı öngörülmektedir. Bu dönemde sebze üretiminin %0,3'lük sınırlı bir artışla 31,7 milyon ton düzeyinde gerçekleşeceği, meyve rekoltesinin de turunçgiller üretimindeki hızlı artışa (%66) karşılık zeytin, fındık ve antep fıstığında yok yılı olmasının etkisiyle %2,2 oranında artarak 27,4 milyon ton olacağı öngörülmüştür. 2023 yılında en hızlı rekolte artışı %7,7 ile tahıl ve diğer bitkisel ürün grubunda tahmin edilmiştir.

Yılın ikinci çeyreğinde yıllık bazda daralan tarım ürünleri ihracatı, üçüncü çeyrekte yıllık bazda %74,2 ile hızlı bir artış kaydetmiştir. Üçüncü çeyrekte tarım ürünleri ithalatı ise tahıl koridoru anlaşmasının askıya alınması ve küresel fiyat gelişmelerinin de etkisiyle yıllık bazda azalmıştır. Böylece 2023 yılının ilk yarısını 4,6 milyar USD'lik dış ticaret açığı ile kapatan tarım sektörünün dış ticaret açığı üçüncü çeyrekte 107 milyon USD'ye inmiştir.

Bitkisel Üretim
(milyon ton)

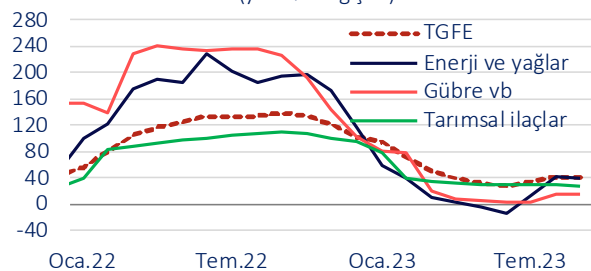
Tarım Dış Ticareti*
(çeyreklik, milyar USD)

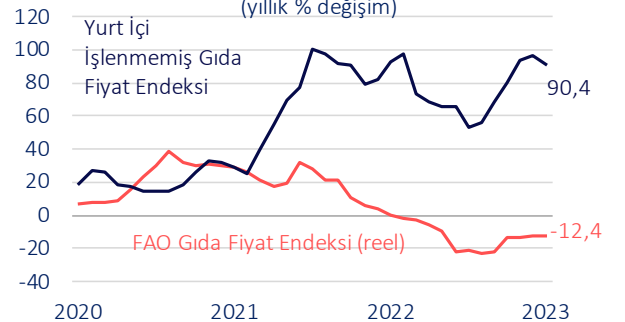
Yurt içinde 2022'nin ikinci yarısından sonra ivme kaybetmeye başlayan tarımsal girdi fiyatlarındaki artış, bu yılın üçüncü çeyreğiyle birlikte yeniden hız kazanmaya başlamıştır. Özellikle mazot fiyatlarındaki artışa bağlı olarak enerji ve yağlar alt kalemi Ağustos ve Eylül aylarında hızlı artış kaydetmiştir. Üçüncü çeyrek genelinde tarımda kullanılan hizmet faaliyetleri de tarımsal girdi fiyat endeksindeki artışı yukarı çekerken; gübre, hayvan yemi ve tarımsal ilaçlardaki yıllık artışlar ana endeksteeki artışın altında kalmıştır.

Artan girdi maliyetleri paralelinde yurt içinde gıda enflasyonu üçüncü çeyrekte yükselmiştir. İşlenmemiş gıda fiyat endeksindeki yıllık artış ikinci çeyrekte %58,9 iken, üçüncü çeyrekte %89,8 olmuştur. Küresel gıda fiyatları ise gerileme eğilimini sürdürmektedir. FAO gıda fiyat endeksi Ekim'de yıllık bazda %12,4 düşerek önceki üç aya benzer bir seyir göstermiştir.

Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi ve Seçilmiş Alt Endeksler
(yıllık % değişim)

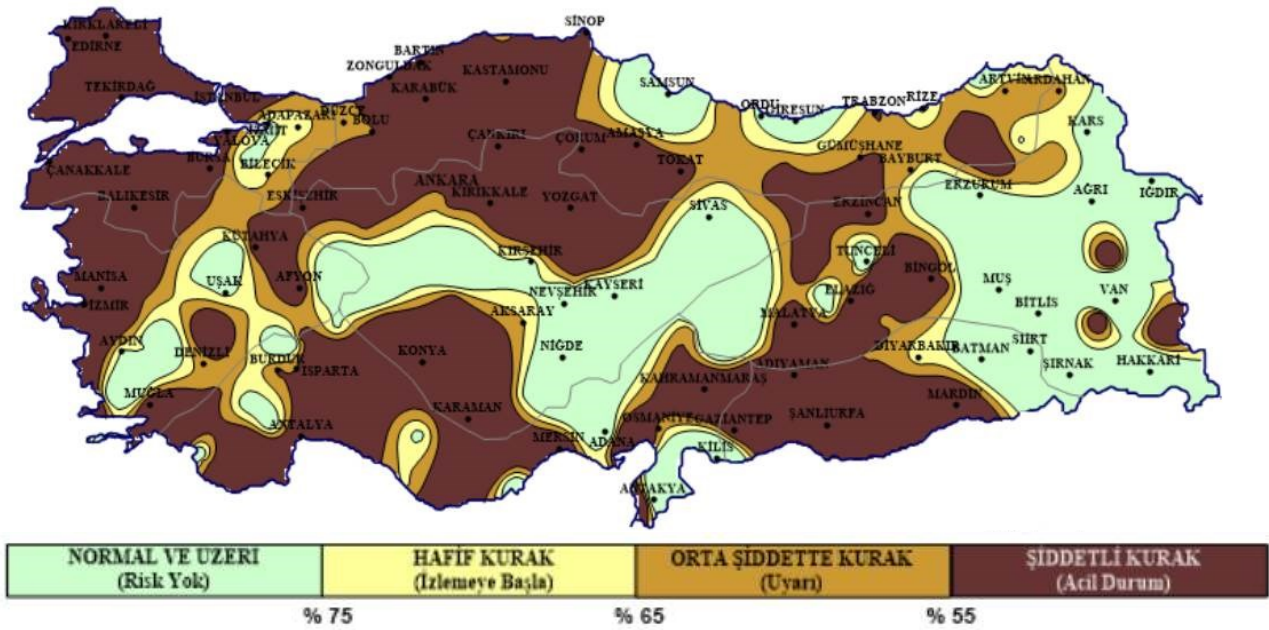
Gıda Enflasyonu
(yıllık % değişim)

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanan 14 Eylül 2023 tarihli Tarımsal Üretim Planlanması Hakkında Yönetmelik ile tarımsal ürün planlamasına yönelik usul ve esaslar düzenlenmiş, söz konusu esaslar ile bitkisel üretim, hayvansal üretim ve su ürünleri üretiminde tarım havzası veya işletme bazında üretimin planlanması hedeflenmiştir. Buna göre, tarımsal ürünlerin üretim miktarlarının planlanmasından, tarım arazilerinin meyve bahçelerine döndürülmesine yönelik kısıtları da içeren geniş kapsamlı bir düzenlemeye gidilmiştir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan kuraklık haritasına göre Ağustos-Ekim döneminde yağışların mevsim normallerinin altında kalmasıyla tarımsal alanların önemli bir bölümünde kuraklık riski söz konusu olmuştur. Öte yandan, Kasım ayıyla birlikte artan yağışlar bu riskleri bir miktar sınırlandırabileceği tahmin edilmektedir.

Ağustos-Ekim Dönemi (3 Aylık) Kuraklık Haritası*

Temel Göstergeler

	2022		2023					
	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3	Temmuz	Ağustos	Eylül
Büyüme (reel, GSYH alt kalemi)	3,7	-2,3	-1,4	1,2	-	-	-	-
İhracat (milyon USD)	1.273	1.997	1.905	1.461	2.217	799	616	802
İthalat (milyon USD)	3.775	3.301	3.581	4.374	2.324	995	738	591
İhracat (yıllık % değişim)	-6,4	-7,4	12,2	-0,9	74,2	113,9	48,6	65,6
İthalat (USD, yıllık % değişim)	33,2	-4,1	11,3	7,6	-38,4	-26,0	-44,5	-46,2
Tarım-ÜFE (yıllık % değişim)	152,1	160,8	124,3	59,5	70,2	62,5	76,4	72,0
Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (yıllık % değişim)	135,6	118,9	69,6	33,4	38,9	34,3	41,3	41,0
İşlenmemiş Gıda Enflasyonu (yıllık % değişim)	84,2	86,8	66,9	58,9	89,8	79,7	93,6	96,2
FAO Gıda Fiyat Endeksi (reel, yıllık % değişim)	6,7	-1,7	-12,9	-21,9	-12,9	-13,2	-13,1	-12,4
Sektörel Kredilerdeki Payı (%)	4,7	5,5	6,0	6,0	6,4	6,2	6,3	6,4
Takipteki Krediler Oranı (%)	1,1	0,8	0,7	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4

(*) Belirlenen zaman dilimi içinde yağış miktarının ortalamasına bölünmesiyle yüzdelik halinde elde edilir.

İktisadi Araştırmalar Bölümü

Alper Gürlər

Bölüm Müdürü

alper.gurler@isbank.com.tr

Gamze Can

Uzman

gamze.can@isbank.com.tr

H. Erhan Gül

Birim Müdürü

erhan.gul@isbank.com.tr

Esra Mine Güngör

Uzman Yardımcısı

mine.gungor2@isbank.com.tr

Aslı Göksun Şat Sezgin

Müdür Yardımcısı

asli.sat@isbank.com.tr

İlker Şahin

Uzman

ilker.sahin@isbank.com.tr

YASAL UYARI

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.